

INLEIDING TOT DE WERELDPOLITIEK

Academiejaar 2021-2022

Prof. Thijs Van de Graaf

2

Geschiedenis van de wereldpolitiek

25 februari 2022

OVERZICHT

- Pre-Westfaalse wereld
- De vorming van het Westfaalse statensysteem (1648-1815)
- Opeenvolgende wereldordes sinds 1815

Napoleontische oorlogen

Weense wereldorde (1815-1854)

Krimoorlog, Frans-Duitse oorlog

Berlijnse wereldorde (1870-1914)

Eerste Wereldoorlog

Wereldorde van Versailles (1918-1939)

Tweede Wereldoorlog

Wereldorde van Jalta (1945-1989)

Val van de Muur, implosie USSR

Nieuwe wereld(wan)orde (1991-)

PRE-WESTFAALSE WERELD

Stadstaten

- Athene, Sparta, Korinthe (ca. 400 vC)
- Maya stadstaten (250-900)
- Venetië, Firenze, Milaan (Renaissance)

Imperia

- Romeinse Rijk (50 vC – 400)
- Byzantijnse Rijk (450-1453)
- Mongoolse Rijk (1206-1368)
- Chinese dynastieën
- Ottomaanse Rijk (1299-1917)

Fragmentatie

- Bvb. Europa in de vroege Middeleeuwen (400-1000)
- Decentralisering: feodaliteit
- Eenheid: Katholieke kerk, keizer
- Late Middeleeuwen (1000-1600): pauselijk gezag uitgedaagd

Netwerken

- Delische Bond
- Hanzeverbond (1100-1450)

Stammen

- Keltische en Germaanse stammen



OOSTELIJK
HALFROND
(CA. 1500)



“FRANKRIJK”
(CA. 1477)



HEILIGE ROOMSE
RIJK (CA. 1400)

HET WESTFAALSE STATENSYSTEEM

- Dertigjarige Oorlog (1618-1648)
 - Vorstelijke families strijden om godsdienst/macht
- Vrede van **Westfalen** (1648)
 - Introduceert de **staat** als dominant politiek stelsel
 - **Staatssoevereiniteit**
 - Politieke autoriteit ligt bij monarch, niet bij paus/keizer
 - Staten bepalen eigen beleid, diplomatie en religie
 - Principe van **niet-inmenging** (territorialiteit)

AMERIKAANSE EN FRANSE REVOLUTIES

- Amerikaanse (1776) en Franse (1789) Revoluties
 - **Volkssoevereiniteit** (J. Locke)
 - Het volk is de ultieme bron van legitieme macht
 - Vorst regeert enkel bij gratie van de natie
 - 19^e eeuw: verschuiving van dynastieke, absolutistische staten naar **natiestaten**

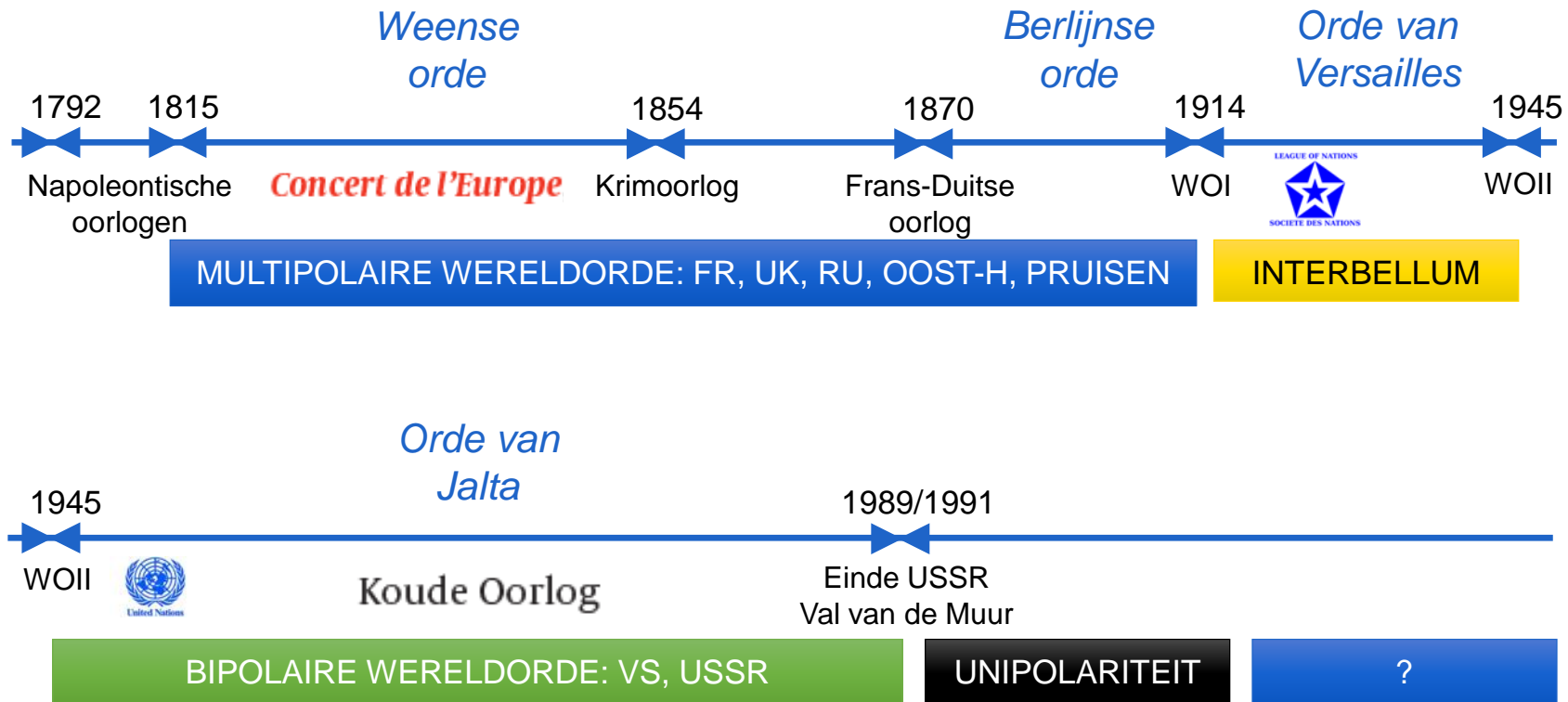
NAPOLEONTISCHE EXPANSIE (1803-1815)

- Frankrijk als revolutionaire macht
 - Ideeën Franse Revolutie ‘aanstekelijk’
- Uitdaging voor:
 - Dynastieke legitimiteit
 - Europese **machtsevenwicht**
- Waterloo (1815)



OPEENVOLGENDE WERELDORDES

- Periodes van langdurige vrede tussen (voornaamste) staten dankzij machtsevenwicht en spelregels (vaak gemaakt na groot conflict)

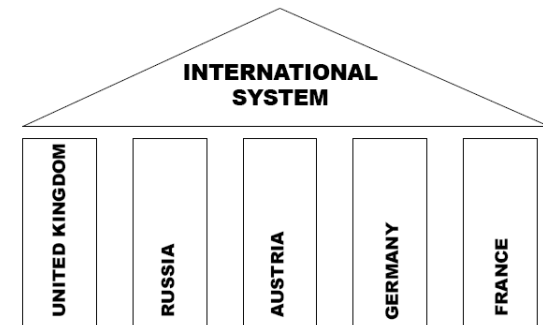


WEENSE WERELDORDE (1815-1854)

- 1814-1815: Congres van Wenen
- Concert van Europa
 - Diplomatieke overlegstructuur (cf. VN, G20)
 - Machtsevenwicht
 - Permanent wisselende bondgenootschappen
- Pas in 1854 (**Krimoorlog**) eerste clash tussen grootmachten sinds Napoleon

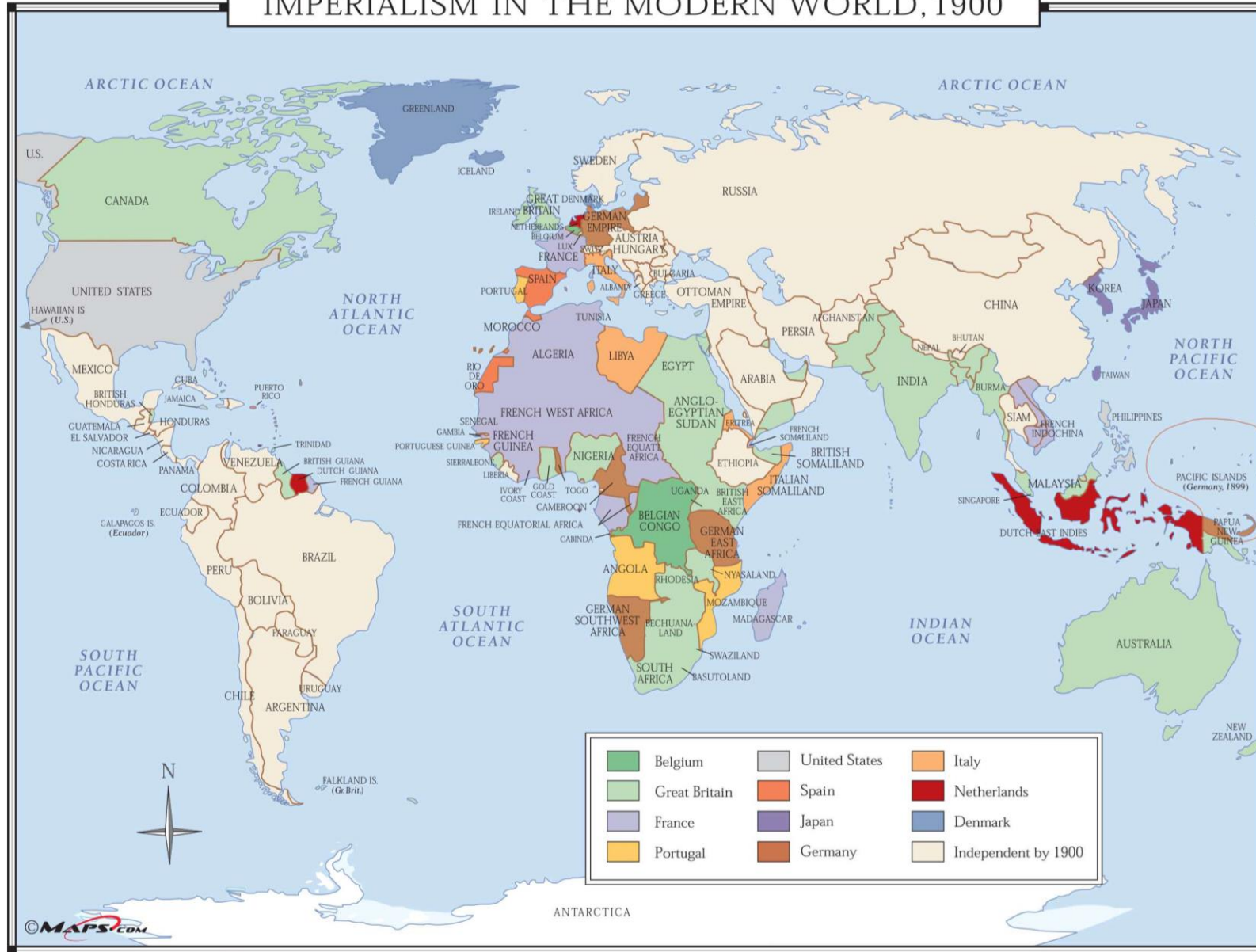


The classical model: *multipolarity*



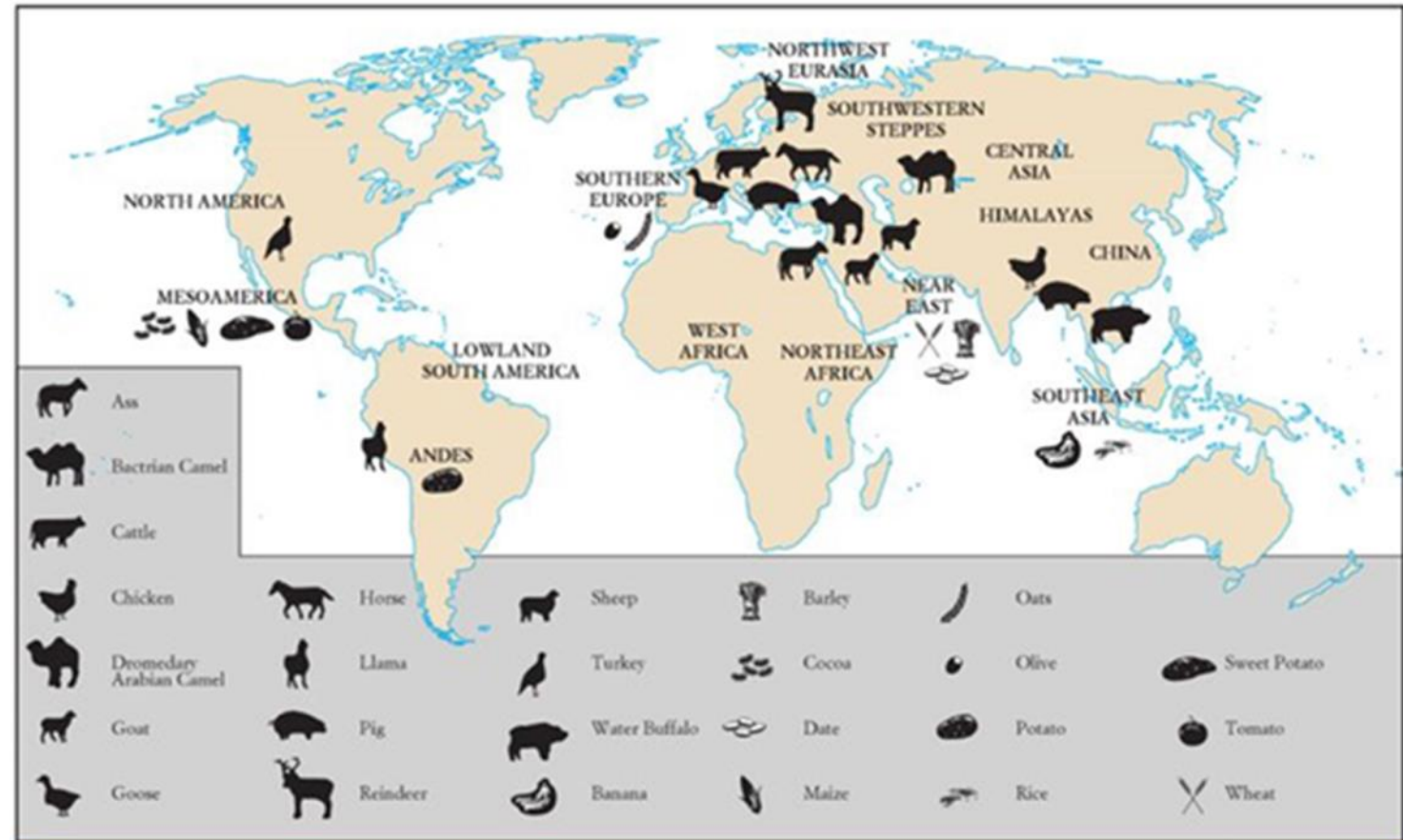
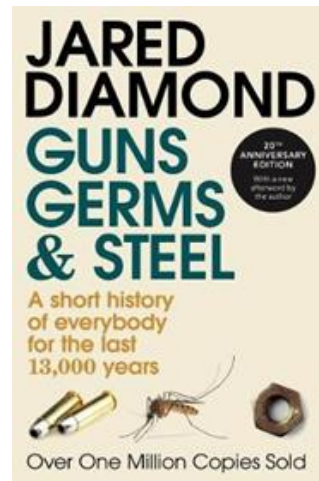
IMPERIALISME ALS BLIKSEMAFLEIDER

IMPERIALISM IN THE MODERN WORLD, 1900



HOE KON EUROPA DE WERELD VEROVEREN?

- Technologisch superieure wapens
- Sterkere economieën
- Oorlogservaring
- Geografie en klimaat



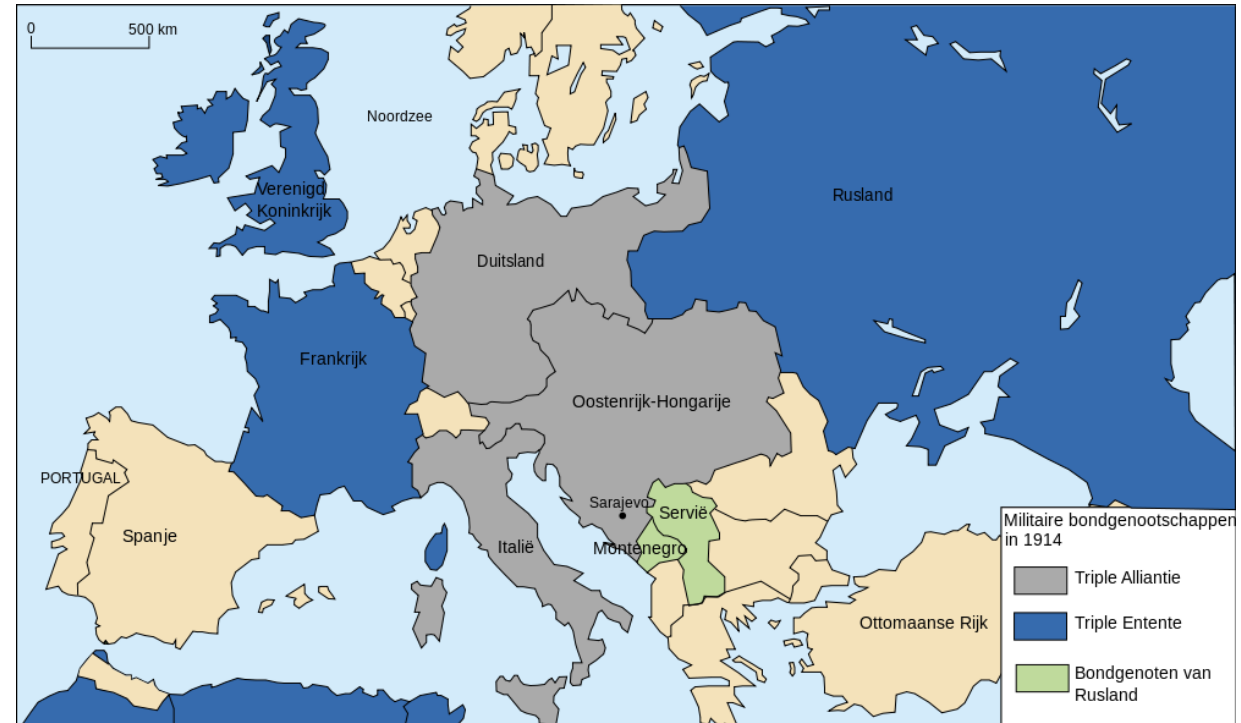
BERLIJNSE WERELDORDE (1870-1914)



- Barsten in het Concert
 - 1854-1856: **Krimoorlog**
 - 1870: **Frans-Pruisische oorlog**
- **Bismarck**: politiek van machtsevenwicht
 - Doel: Frankrijk isoleren d.m.v. allianties (Rusland, 1887)
 - Zag geen heil in Duits imperialisme
- In 1890 opzij geschoven door Keizer **Wilhelm II**

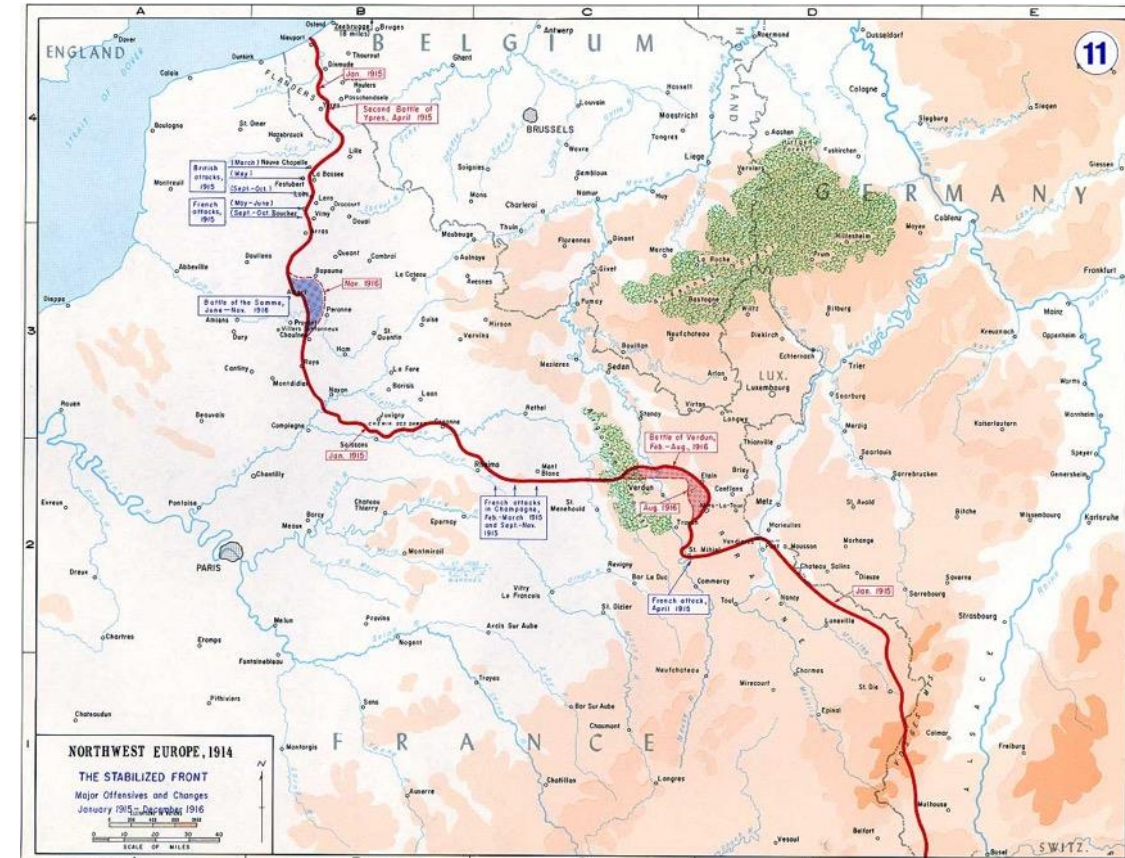
NEERWAARTSE SPIRAAL

- Kantelende machtsverhoudingen
 - Opkomst Duitsland, verzwakking Oostenrijk-Hongarije
- Blokvorming, polarisatie
 - 1879-1882: Triple Alliantie
 - 1893-1904: Triple Entente
- Misrekening en escalatie
 - Schlieffen plan



DE 'GROOTE OORLOG'

- *Aanleiding*: moord op Frans Ferdinand
 - OR bij centrale mogendheden
 - IT kiest zijde van geallieerden
- Loopgravenoorlog (uitputtingsslag)
 - Westelijk front v. Noordzee tot Zwitserland
- Kentering in 1917:
 - Oorlogsverklaring VS
 - Oktoberrevolutie in Rusland

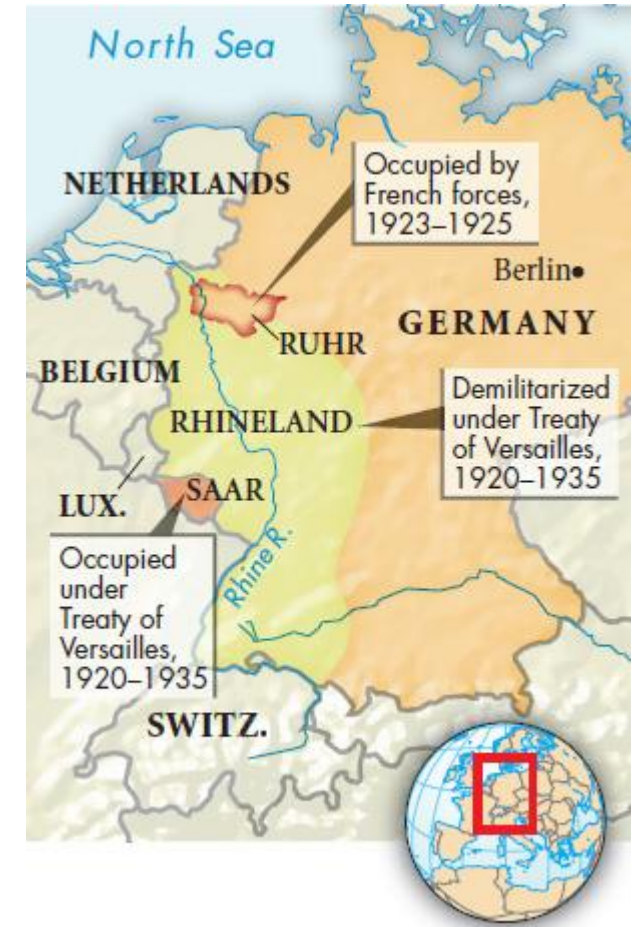


DE WERELD IN 1918

- Veertienpuntenprogramma van Wilson (1918)
 - Blauwdruk voor een liberale wereldorde (vrijhandel, open verdragen, zelfbeschikkingsrecht, Volkenbond)
- Verdrag van **Versailles** (1919)
 - 3 Europese rijken ontmanteld (O-H, Ott. Rijk, Rusland)
 - Voedingsbodem voor Duitse frustratie: gebiedsinperking, zware herstelbetalingen, militair gekneveld
 - Oprichting **Volkenbond** rond principe van **collectieve veiligheid**

ORDE VAN VERSAILLES (1918-1939)

- Na de Ruhr crisis (1923), komt er een periode van euforie:
 - 1924: Dawes plan leek Duitse economie te stabiliseren
 - 1925: Pact van Locarno – erkenning westelijke grenzen DE
 - 1926: Weimarrepubliek toegelaten tot VB
 - 1928: Kellogg-Briand pact: oorlog buiten de wet gesteld



UITHOLLING VAN DE ORDE VAN VERSAILLES

- crash van Wall Street (1929) – Grote Depressie
 - *Beggar-thy-neighbor* beleid (bvb. Smoot-Hawley Tariff)
 - Voedingsbodem fascisme, nazisme
- VB machteloos tegenover agressies eigen leden
 - 1931: Japanse invasie in Mantsjoerije
 - 1935: Italiaanse invasie in Abyssinië
 - 1938: ‘Anschluss’, Sudetencrisis en ‘verraad van München’



WERELDOORLOG II

– *Blitzkrieg*

- 1939 – sep: inval Polen (na NAP Stalin-Hitler)
- 1940 – jun: Dui. veroverd DK, NO, BE, NL, LU, FR
- 1940 – aug: *Battle of Britain*

– Uitbreiding

- 1941 – jun: operatie *Barbarossa*
- 1941 – dec: *Pearl Harbour*

– Kentering

- 1943 – feb: Stalingrad
- 1944 – jun: landing Normandië
- 1945 – aug: Hiroshima & Nagasaki

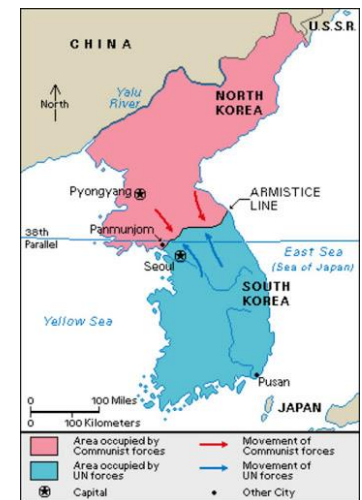
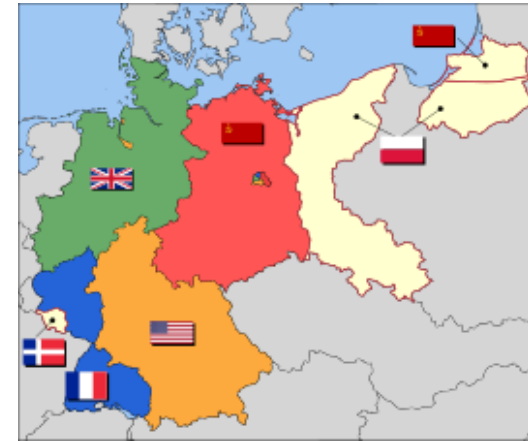
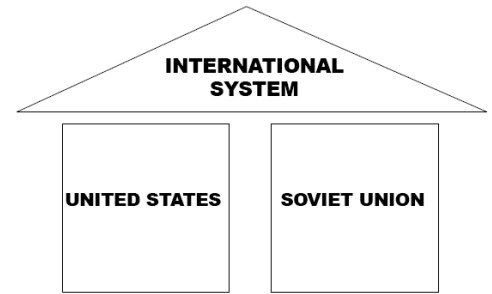


Jalta, 1945

ORDE VAN JALTA (1945-1991)

- Gewijzigd machtsevenwicht in 1945
 - **Bipolariteit**: 2 ‘supermachten’
 - Einde invloed Europa/Japan
 - PL, Oost-DE en N-Korea ‘bevrijd’ door USSR
 - Versnelling **dekolonisering**
- Oprichting **Verenigde Naties**
 - Vetorecht voor 5 ‘overwinnaars’
 - Verlamd door Koude Oorlog
 - ‘uitzondering’: **Koreaoorlog** (1950-1953)

Post-1945 model: *bipolarity*



OORZAKEN KOUDE OORLOG

- Sovjet-Russisch expansionisme?
 - Rode Leger blijft in Europa en installeert communistische regimes
 - Truman doctrine: **containment**
 - George Kennan: *long telegram*
 - **Marshall Plan** en **NAVO** >< communistische opmars
- Schuld van de VS?
 - USSR behoefte aan bufferzone niet erkend door VS
- Misverstand?
 - Veiligheidsdilemma
- Onvermijdelijk gevolg van bipolariteit?



VERLOOP KOUDE OORLOG

- Stabiele wereldorde
 - Geen oorlog tussen supermachten
 - Verdeling invloedssferen
 - Allianties: NAVO en Warschaupact
 - Non-Aligned Movement (1955)
 - Afschrikking kernwapens ('MAD')
 - Cubacrisis (1962)

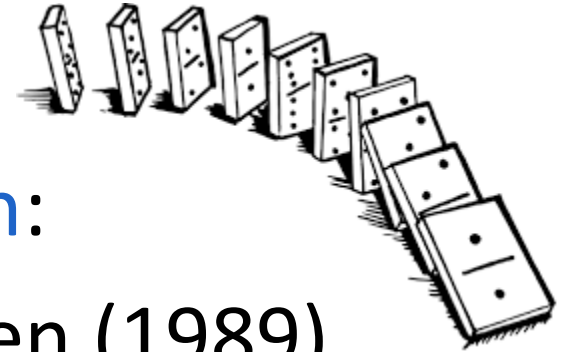


VERLOOP KOUDE OORLOG

- Wel veel lokale conflicten aangewakkerd of opgezogen ('proxy wars')
 - Vietnamoorlog (1946-1975)
 - Arabisch-Israelische conflicten (1967 en 1973)
 - Angola (1975-2002)
 - Afghanistan (1979-1989)
 - ...



EINDE KOUDE OORLOG

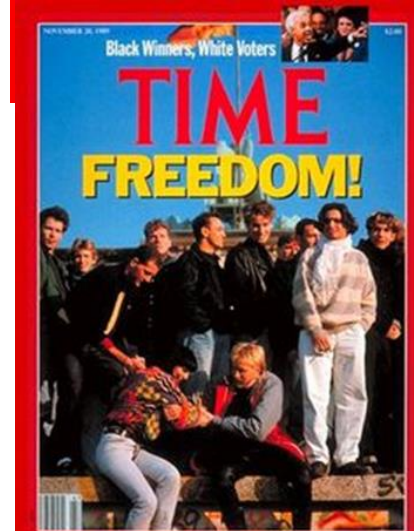


- Kettingreactie van onverwachte gebeurtenissen:
 - Ineenstorting communisme in Oostbloklanden (1989)
 - Val van de Muur (1989)
 - Duitse hereniging (1990)
 - Sovjet-Unie valt uiteen in 15 opvolgstaten (1991)
 - VS en Rusland sluiten ontwapeningsverdragen (1991-92)
- Einde **bipolaire wereldorde** gekenmerkt door **Koude Oorlog**

EINDE KOUDE OORLOG

– Verklaringen?

- Gorbatsjov-revolutie: *glasnost* en *perestrojka*
- Reagan's gespierde buitenlandpolitiek
 - Strategic Defense Initiative (SDI)
 - Steun aan anti-Sovjetrebellen in Afghanistan, Angola, Cambodja, Nicaragua, ...
- De stem van het volk
 - Democratische 'dissidenten' in het Oosten, vredesdemonstranten in het Westen



POST-BIPOLAIRE TRANSITIE

– Van euforie ...

- Golfoorlog (1990-1991)
 - Collectieve veiligheid in praktijk
- Vredesproces in het Midden-Oosten
- Einde Apartheid en wereldwijde democratiseringsgolf
- Globalisering en welvaart voor iedereen



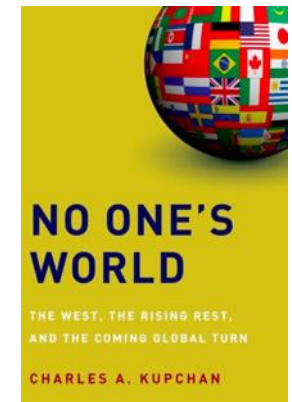
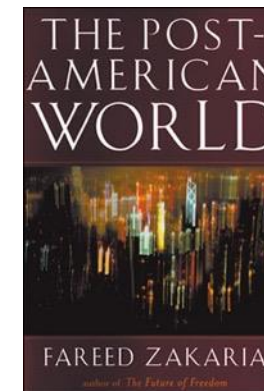
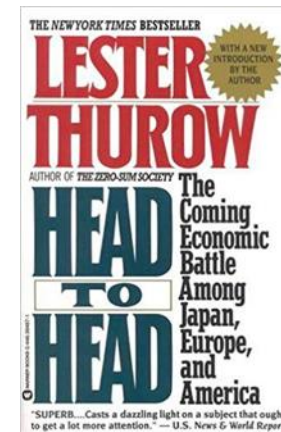
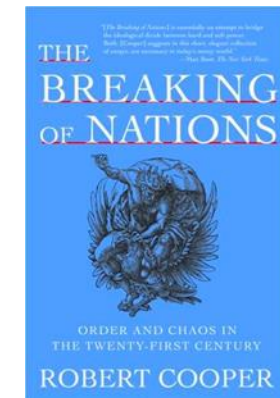
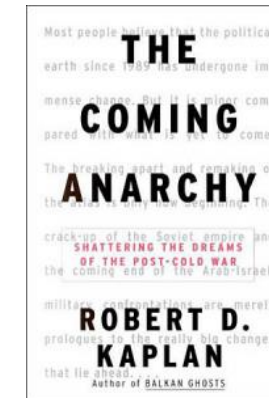
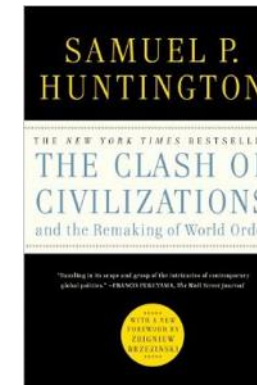
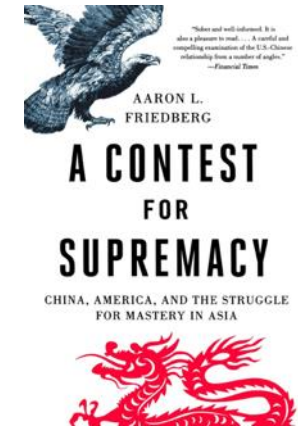
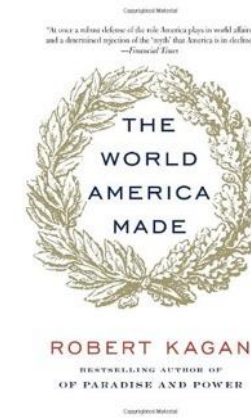
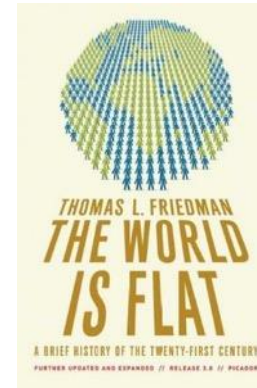
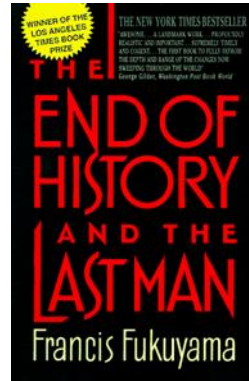
POST-BIPOLAIRE TRANSITIE

- ... naar desillusie
 - VN-mislukkingen
 - Somalië, genocide Rwanda, Joegoslavië, ...
 - 9/11 en de *'war on terror'*
 - Grote Recessie 2008
 - Opkomst populisme, nationalisme en autoritarisme
 - Geopolitieke brandhaarden en proxy-oorlogen



DE WERELDORDE VANDAAG

- Unipolariteit?
- Bipolariteit?
- Non-polariteit?
 - Mondiale integratie
 - Fragmentatie
- Multipolariteit?
 - *Clash of civilizations*
 - Geo-economische competitie
 - Klassieke machtsbalanspolitiek



VOLGENDE WEEK

LES 3: THEORIE VAN DE INTERNATIONALE BETREKKINGEN

